

Wijkschets

Wijkschets Engelen,
Bokhoven, Haverleij:
Vorstelijk Wonen
Veilig
Ruim en groen

Hoe scoort Engelen, Bokhoven, Haverleij vergeleken met de stad?

Minder/kleiner/lager	Meer/groter/hoger
Bekladding	Koopwoningen
Tevreden winkels	WOZ-waarde
Tevreden openbaar vervoer	m ² groen
Tevreden voorzieningen ouderen	Vernieling
Meldingen parkeerproblemen	Tevreden speelmogelijkheden
Te hard rijden	Tevreden basisonderwijs
Agressief verkeersgedrag	Bedrijfsvestigingen
Milieuklachten	Huishoudensinkomen
Rommel	Rapportcijfer sociale samenhang
Geluidsoverlast	Rapportcijfer veiligheid
Oppervlak bedrijventerrein	Veiligheidsindex totaal
75 plussers	Vrijwilligers
Niet-westerse allochtonen	Actief geweest verbetering buurt
Eenoudergezinnen	Bereid tot inzet verbetering buurt
Niet werkende werkzoekenden	Sporten
Mensen met ABW-uitkering	
Huishoudens onder armoedegrens	
Lid openbare bibliotheek	

	Engelen, Bokhoven, Haverleij	Stad	Engelen, Bokhoven, Haverleij (% stad)
Aantal inwoners	4.956	134.744	4%
Aantal woningen	1.845	58.326	3%
Aantal werkzame personen	3.081	92.776	3%
Aantal bedrijven	405	9.832	4%
Oppervlak (ha.)	216	9.127	2%

Planologische typering Engelen, Bokhoven en de Haverleij

1

De wijk Engelen ligt ten noordwesten van 's-Hertogenbosch. De wijk wordt in het noorden begrensd door de Maas, in het oosten door de weg Treurenburg (de oude rijksweg), de Linker Maasoeverweg (A59) in het zuiden, en het landelijke gebied van Hedikhuizen, Haarsteeg en Vlijmen in het westen. De wijk bestaat uit de buurten kom Engelen, de Vutter, Henriëttewaard, de Haverleij, Bokhoven en het Engelermeer.

Engelen is in de vroege middeleeuwen als agrarische nederzetting ontstaan. Het dorp ligt op een oeverwal in het stroomgebied van de Dieze en kreeg al gauw een kade met markante randbebouwing langs de rivier. Vanwege de gunstige ligging aan de Dieze ontwikkelde het zich al gedurende deze periode als 'logistiek centrum'. De oudste kern ligt rond de kerk en het voormalige raadhuis. In de negentiende eeuw kreeg het dorp meer aanzien door de bouw van twee pensionaten

Wat is een wijkschets?

Een wijkschets is een foto van de wijk. En wat voor een foto geldt, is ook van toepassing op deze wijkschets: ze geeft een beknopt beeld, maar er is veel meer over de wijk te vertellen. Voor de wijkschets is gebruik gemaakt van zoveel mogelijk verschillende bronnen, zoals bestaande onderzoeken, gegevens en andere beschikbare kennis binnen de gemeente. Ook de bestuursraad Engelen heeft een belangrijke bijdrage geleverd, net als andere deskundigen zoals de politie, Divers en de woningcorporaties. De uitkomsten van al die gesprekken zijn belangrijk geweest om een stapje verder te zetten: waar kan het nog beter in de wijk? Oftewel: waar zouden bewoners en instanties samen aan moeten werken?

voor kinderen van 'goeden huize'. Er kwam een goede verbinding met 's-Hertogenbosch door een snelle stoomraderboot. Eind jaren vijftig werd Engelen uitgebreid met eenvoudige woningen rondom het park de Vlacie. Begin jaren zeventig volgde de uitleg met veelal luxe vrijstaande woningen in het plan Hoogveld 1. Het dorp is verder uitgebreid met Hoenderland in de jaren tachtig en Hoogveld 2 in de jaren negentig.

Engelen heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld als een typisch forensendorp met veel vrijstaande woningen en groen. Het agrarische karakter is vrijwel volledig verdwenen. Het is een verstedelijkt dorp dat ruimtelijk gezien los van de stad ligt. Deze ruimtelijke scheiding wordt nog eens geaccentueerd door de A59 en de bedrijventerreinen de Rietvelden en de Vutter. De historische kern is aangewezen als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht.

Bokhoven is vóór het jaar 800 ontstaan, toen zich in dit gebied veel mensen vestigden op de hoger gelegen plaatsen. Daar hadden zij minder last van overstromingen en toch de voordelen van de Maas en de vruchtbare gronden. Bokhoven is een typisch dijkdorp. Het dorp vormt ruimtelijk een herkenbare eenheid met scherpe begrenzingen. Het kenmerkt zich door zijn historische kern, de compacte ligging in het open poldergebied met een markant silhouet en een eigen suburbaan woonmilieu. Bokhoven is aangewezen als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Van het kasteel van Bokhoven, dat stamt uit 1375 en in 1672 door de Fransen is verwoest, resteren nog de gedeeltelijk gedempte kasteelgracht met poortgebouw en delen van de aansluitende muren. Bokhoven werd in de Tweede Wereldoorlog

zwaar beschadigd en daarna slechts bescheiden uitgebreid. Door de ruime kavels, het handhaven van onbebouwde grond in de dorpskern en de bochtige straten met doorkijken is het zicht vanuit de dorpskern op de Maas behouden gebleven. Bokhoven heeft nog enigszins een agrarisch karakter.

Bedrijventerrein De Vutter is vooral in de jaren zeventig ontwikkeld. Het is circa 40 hectare groot. De samenstelling van de bedrijvigheid op de Vutter is zeer divers. Er staan zowel industriële bedrijven als enkele kantoorachtige ondernemingen en bedrijfswoningen.

De Diezemonde, die de polder **Henriëttewaard** en het gebied rondom Fort Crèvecoeur omvat, is een belangrijke ecologische verbingszone met de Maas. Henriëttewaard is een landschappelijk waardevol gebied, maar wel enigszins eentonig vanwege de grote hoeveelheid cultuurgrasland. Fort Crèvecoeur wordt hersteld als cultureel monument met ecologische waarde.

In het gebied is ook de grote rioolwaterzuiveringsinstallatie gevestigd. Defensie heeft er nog enige oefenterreinen.

In de polder tussen Engelen, Bokhoven en Vlijmen ontstaat op dit moment het moderne landgoed de **Haverleij**. Verspreid over tien hedendaagse kastelen in het groen worden ruim 1.000 luxe woningen en appartementen gebouwd. Het concept van de Haverleij is luxe wonen in een 21e eeuwse kasteel met de geneugten van een eigentijds buiten. Parktuinen, waterpartijen, een wandelbos en wuivend riet, maar ook de Maas, het Engelermeer en een nieuwe volwaardige golfbaan liggen naast de deur. Het totale plan omvat circa 225 hectare, waarvan ongeveer 20 hectare voor de kastelen en 65 hectare voor de golfbaan. Elk kasteel staat vrij in het landschap met uitzicht op de

omringende natuur. Gewone straten komen in de Haverleij nauwelijks voor, alledaagse woonbuurten evenmin.

Het Engelermeer is waarschijnlijk een overblijfsel van een oude stroomgeul van de Maas. In de vorige eeuw is er veel zand uit het meer gehaald. Ook nu is het nog een belangrijk zandwinningsgebied. Met circa 100 hectare wateroppervlakte is het een grootschalig openluchtrecreatiegebied van regionale betekenis, dat veelvuldig wordt bezocht door badgasten, wandelaars, fietsers en sporters. Ten oosten van het meer ligt een grote authentieke eendenkooi.

Hoe ziet de woon-, werk- en leefomgeving in Engelen er uit?

2

Tweederde van de wijk Engelen is gebouwd na 1990. De meeste woningen zijn koopwoningen. De wijk heeft verhoudingsgewijs zelfs de meeste koopwoningen. De gemiddelde WOZ-waarde van de woningen is het hoogst van de gehele stad.

In Engelen staan enkele woningen die geschikt zijn voor bewoning door senioren. Woningcorporatie BrabantWonen verhuurt daarnaast circa twintig seniorenappartementen. Om het toenemend aantal ouderen de mogelijkheid te bieden in hun eigen wijk te blijven wonen, worden aan de Heuvelstraat zogenaamde 'seniorenpluswoningen' gebouwd. Het gaat om woningen met zorgvoorzieningen, in de directe nabijheid van het dorps huis.

Starters op de woningmarkt vinden op dit moment nauwelijks woonruimte in Engelen. De bestuursraad overlegt met gemeente en woningcorporaties over geschikte locaties voor deze groep.

Engelen is een groene wijk. Het aantal vierkante meters groen per woning is er het hoogst van de stad. Dat geldt niet voor de tevredenheid over de groenvoorziening, al ligt die nog iets hoger dan het stedelijk gemiddelde. Bekladding komt volgens de bewoners het minst voor van alle wijken. Ook rommel en geluidsoverlast komen relatief weinig voor. Niettemin wil de bestuursraad samen met de scholen een actie opzetten om het zwerfvuil in struiken, bermen en langs de dijk aan te pakken.

In de Haverleij blijken bewoners een veel hoger verwachtingspatroon te hebben van de openbare omgeving dan hen op dit moment kan worden geleverd. Pas over twintig tot dertig jaar staan de kastelen in het 'groen' zoals de bewoners dat zich hebben voorgesteld.

Bewoners van Bokhoven hebben een plan gemaakt om via herinrichting van de openbare ruimte het dorpskarakter te herstellen en te versterken.

Het rapportcijfer dat de inwoners van Engelen geven voor de woonomgeving (7,9) in hun wijk is per saldo het hoogst van de stad.

Over de winkelvoorzieningen en zeker over het openbaar vervoer in de wijk zijn de bewoners van Engelen minder tevreden dan in de rest van de stad. Naast twee rijdende winkels beschikt het dorp over slechts één winkel in de vorm van een full service supermarkt. Het openbaar (bus)vervoer is ronduit slecht. Op zondag rijdt er helemaal geen bus naar het stadscentrum en op zaterdag 6 à 7 keer. Bokhoven is alleen via een belbus met de stad verbonden.

Gebrekkig openbaar vervoer

Door het gebrekkige openbare vervoer zijn de meeste bewoners genoodzaakt een (tweede) auto aan te schaffen met alle gevolgen van dien voor de parkeerdruk en de aanblik van het dorp. Vooral jongeren en ouderen zonder auto missen een goede verbinding met de stad. Voor sommigen is deze omstandigheid zelfs een reden om naar elders te verhuizen. Een enkeling is bij gebrek aan goed openbaar vervoer uit het dorp vertrokken.

De wijk telt twee scholen: De Matrix in kom Engelen en Antonius Abt in de Haverleij. In de Haverleij werken de school en de kinderopvangvoorzieningen van Harlekijn, Dribbel en Kanteel sinds 2004 nauw samen. Maar de voorzieningen groeien uit hun jasje. Daarvoor zijn op korte termijn maatregelen nodig. Voor een duurzame oplossing op langere termijn werken school, kinderopvangvoorzieningen, gemeente en bestuursraad op dit moment plannen uit.

Ook de accommodaties van FC Engelen (500 leden), De Schuilplaats (jeugd- en jongerenwerk), buitenschoolse opvang Eigenwijze en fitnessonderneming Medifitness voldoen niet meer aan de vraag. Vertegenwoordigers van deze voorzieningen voeren overleg over mogelijkheden voor samenwerking en clustering van functies. Tegenover de beperkingen van deze accommodaties staat het feit dat sportzaal Engelerhout nog relatief veel leeg staat, vooral aan het eind van de middag.

Over de speelmogelijkheden voor kinderen zijn de inwoners iets meer tevreden dan gemiddeld. Die tevredenheid zal verder toenemen zodra in Engelen het door de gemeente vastgestelde wijkspelplan is uitgevoerd, met voorzieningen voor alle leeftijden.

De medische zorgvoorzieningen zijn niet berekend op het toenemend aantal inwoners. De bestuursraad voert overleg met onder andere huisartsen en zorgverzekeraars met het doel in ieder geval de

huisartsenzorg op peil te brengen. Ook specifieke voorzieningen voor ouderen zijn er op dit moment nauwelijks.

Geen zorgkasteel

‘We hebben er nog voor gepleit om van het laatste kasteel in de Haverleij een zorgkasteel te maken, maar dat is ons niet gelukt.’

Uit Engelen komen de minste meldingen van parkeerproblemen van de hele stad. Toch neemt als gevolg van de bevolkingsaanwas en het beperkte openbaar vervoer de parkeerdruk toe. Parkeerproblemen doen zich voor in de kom van Engelen, onder meer bij de Engelenburcht, in Hoogveld (Aalscholverlaan en Oeverzwaluw) en in Slot Haverleij.

Agressief verkeersgedrag komt hier relatief het minst voor. Ook is het aantal verkeersongevallen lager dan in de rest van de stad. Voor fietsers, en met name fietsende schoolkinderen, ontbreken echter veilige fietsroutes van en naar de stad. Gevaarlijke punten voor fietsers zijn met name de oversteek van de Rietveldenweg, de Leunweg en de Haverleij. Op deze wegen wordt ook regelmatig met (te) hoge snelheid gereden. De smalle Graaf van Solmsweg is gevaarlijk, zeker als er vrachtwagens passeren. Ook kruisend vrachtverkeer van en naar bedrijven aan de Graaf van Solmsweg en bedrijventerrein De Rietvelden bedreigt de veiligheid van fietsroutes naar (middelbare) scholen en terug.

De gemeente heeft de scholen in Engelen overigens uitgenodigd om actief deel te nemen aan het project Duurzame Verkeersveilige Schoolomgeving. Veilige fietsroutes maken daar deel van uit.

De bedrijvigheid in Engelen is gemiddeld: met ruim 3.000 arbeidsplaatsen herbergt de wijk ongeveer 3% van de werkgelegenheid van de hele stad. Een groot deel daarvan is te vinden in de Vutter. Ondanks de geringe oppervlakte van bedrijventerrein ligt het aandeel bedrijfsvestigingen in Engelen iets hoger dan gemiddeld. Dat komt ondermeer doordat er vrij veel kleine bedrijvigheid aan huis is te vinden.

Voor het Engelermeer zoekt de gemeente naar mogelijkheden om deze plas intensiever voor recreatie te benutten zodra de ontgrondingen zijn afgerond. Over recreatie en natuurbehoud in het gebied heeft al een eerste gedachtewisseling plaatsgevonden met bewoners tijdens een Dorpstafel Engelen-Bokhoven.

In cultuurhistorisch opzicht zijn Fort Crèvecoeur en de Engelierschans interessant. In beide gevallen gaat het om onderdelen van de vestingwerken. Aan de Engelierschans zijn veel oude resten gevonden, onder meer uit de Tachtigjarige Oorlog.

Engelen is vol

In Engelen is veel ruimte en groen; maar de wijk is ook vol en af. Op bijna elk stukje onbebouwde ruimte rust wel een landschappelijke of natuurbestemming. En iedereen vindt dat ook van belang. De andere kant van de medaille is dat het daardoor wel erg moeilijk is om ruimte te vinden voor nieuwe voorzieningen.

In Bokhoven zijn geen locaties voor nieuwbouw meer beschikbaar. In het dorp Engelen is nog een kleine locatie aan de overzijde van het Tanneskampke, die is bestemd voor een gezondheidscentrum. Een andere locatie – aan de Heuvelstraat – wordt zoals gezegd inmiddels ontwikkeld voor bewoning door senioren. Omdat er zo weinig woningbouwlocaties zijn, moet zorgvuldig met de beschikbare ruimte worden omgegaan. Als uitgangspunt geldt dan ook ‘strategische nieuwbouw’. Dat wil zeggen: alleen bouwen wat nog ontbreekt of nog nauwelijks aanwezig is.

In De Haverleij worden de in gang gezette ontwikkelingen voortgezet. Dat wil zeggen dat er de komende tijd nog 500 woningen bijkomen.

Woningen	Engelen	Stad
% koopwoningen	89,8	53,1
WOZ-waarde alle woningen	333.432	218.049
Rapportcijfer eigen woning	8,3	7,8
Openbare ruimte	Engelen	Stad
m2 kleinschalig openbaar groen per woning	107	63
% (zeer) tevreden met groenvoorziening	73	68
% dat vindt dat bekladding van muren en/of gebouwen vaak voorkomt	2	12
% dat vindt dat vernieling van telefooncellen/bushokjes vaak voorkomt	27	24
rapportcijfer eigen woonomgeving	7,9	7,2
Voorzieningen	Engelen	Stad
% (zeer) tevreden met winkels voor dagelijkse boodschappen	65	76
% (zeer) tevreden met OV	18	52
% (zeer) tevreden met speelmogelijkheden voor de kinderen	59	48
% (zeer) tevreden met basisonderwijs	69	58
% 55+ 'ers (zeer) tevreden met voorzieningen voor ouderen	32	38
Rapportcijfer voorzieningen in eigen buurt	6,6	6,8
Verkeer	Engelen	Stad
Meldingen parkeerproblemen per 1.000 inwoners	2,7	7,0
% (zeer) tevreden met parkeergelegenheid	56	51
% (zeer) tevreden met infrastructurele voorzieningen	55	54
% dat vindt dat te hard rijden vaak voorkomt	36	40
% dat vindt dat agressief verkeersgedrag vaak voorkomt	12	28
Milieu	Engelen	Stad
milieuklachten per 1.000 inwoners	21	23
% dat vindt dat rommel op straat vaak voorkomt	14	30
% dat vindt dat geluidsoverlast vaak voorkomt	8	21
Bedrijvigheid	Engelen	Stad
bedrijfsvestingen per 100 woningen	24	17
arbeidsplaatsen per 100 inwoners	67	69
oppervlak bedrijventerrein in % van totale oppervlakte	2	8

Wie wonen er in Engelen?

3

In Engelen wonen relatief weinig mensen van niet-Nederlandse afkomst, weinig 75-plussers en weinig eenoudergezinnen. Ook woont er in Engelen een kleiner aandeel gezinnen met een laag inkomen. Verder is het aandeel niet werkende werkzoekenden en vooral mensen met een ABW-uitkering beduidend lager dan in de rest van de stad. De gezondheid van de bewoners is goed: het aandeel bewoners dat de eigen gezondheid (zeer) goed of uitstekend noemt is aanzienlijk hoger dan gemiddeld.

Mede dankzij de nog te bouwen woningen in de Haverleij zal de bevolking in Engelen groeien tot 5.600 inwoners in 2012 om daarna af te nemen tot 5.100 in 2025.

Het aantal jonge kinderen (0 tot 3 jaar) neemt de komende jaren nog licht toe: van 360 in 2005 naar bijna 400 in 2008. Een forse toename wordt echter verwacht van het aantal basisschoolleerlingen (4 tot en met 11 jaar en 30% van de 12-jarigen). In 2005 telde deze categorie 633 kinderen. In 2012 zullen dat er 800 zijn. Vervolgens daalt hun aantal naar 550 in 2020.

Het aantal jongeren van 12 tot en met 17 jaar (voortgezet onderwijs) neemt toe van 276 in 2005 naar 500 in 2015 en blijft vervolgens op hetzelfde peil.

De groep jongeren van 17 tot en met 22 jaar (MBO en ander vervolgonderwijs) neemt toe van 216 in 2005 naar 350 in 2015, om vervolgens licht af te nemen.

Het aantal inwoners tussen 55 en 75 jaar was in 2005 nog relatief laag (740 = 7%). Deze groep groeit echter snel, vooral in het dorp Engelen. Rond 2015 zal het aantal ouderen met ruim 50% toenemen tot 1.180 om daarna te stabiliseren. Het aantal inwoners ouder dan 75, bij wie

dus de kans op zorgbehoefte toeneemt, groeit van 75 personen in 2005 naar bijna 250 in 2015.

Bevolking	Engelen	Stad
% 75-plussers	1,7	5,7
% niet-westerse allochtonen	2,1	9,9
% eenoudergezinnen	1,9	3,5
Werk en inkomen		
% NWW'ers	3,5	7,2
% ABW'ers	0,3	3,3
% onder de armoede grens	4,5	9,6
Gemiddeld gestandaardiseerd huishoudinkomen	24.900	20.600
Gezondheid en zorg		
% dat eigen gezondheid (zeer) goed of uitstekend noemt	94	89

Hoe gaat men met elkaar om in Engelen?

De leefbaarheid in Engelen wordt het best beoordeeld van de hele stad. De wijk scoort ook hoog op tolerantie, sfeer en sociale samenhang.

De veiligheid in Engelen is eveneens hoog in vergelijking met de rest van de stad. Ook het aantal woning- en auto-inbraken is relatief laag. Wel moet de enige telefooncel in het dorp het regelmatig ontgelden. Dit type vandalisme is een teken dat de jeugd zich verveelt. Jongeren hangen regelmatig maar wat rond bij de bushaltes en op bankjes bij speelplekken. Daar zou verandering in moeten komen wanneer twee wijkspiegelplaatsen met jongerenontmoetingsplekken zijn gerealiseerd. Het aandeel geweldsdelicten is relatief laag.

De betrokkenheid ligt in deze wijk het hoogst van de hele stad. Het percentage dat zich actief heeft ingezet als vrijwilliger, voor het verbeteren van de buurt of bereid is dat te doen ligt hoger dan in de rest van de stad. Alleen al in gemeenschapshuis De Engelenburcht zijn 160 vrijwilligers actief en bij de productie en distributie van dorpskrant De Tweeterp zijn maandelijks meer dan 40 vrijwilligers betrokken.

Men bezoekt iets vaker dan gemiddeld musea en voorstellingen. Verder is men redelijk actief op sportief en cultureel gebied. Bijna de helft van de bewoners zegt regelmatig te sporten. Gelet op demografische ontwikkelingen en algemene trends zal de komende tien jaar het aantal sportbeoefenaren verder toenemen. Op basis van opleiding en inkomen zou men in Engelen een veel hogere sportdeelname verwachten. Dat dat niet zo is komt vooral doordat men voor veel sportieve activiteiten de wijk uitmoet. Vooral voor meisjes zouden aanvullende sportieve mogelijkheden geboden moeten worden, zoals bijvoorbeeld dansactiviteiten.

Verenigingen kunnen groei niet aan

Engelen heeft een bloeiend verenigingsleven. Maar de verenigingen kunnen de groei van de bevolking niet goed aan en nieuwe verenigingen komen niet makkelijk van de grond. Zo wordt het dorp toch een los verband, waarover veel inwoners zich zorgen maken. Onder meer om die reden wil de bestuursraad de organisatie van (sportieve) dorpsfeesten stimuleren.

De bestuursraad heeft samen met de wijkmanager verschillende organisaties op het gebied van vrije tijd en welzijn rond de tafel gebracht om samenwerking en clustering van functies op het sportpark te realiseren. Daarover wordt ook overleg gevoerd met alle betrokken ambtelijke afdelingen van de gemeente. Verder wil men stedelijke sportverenigingen stimuleren om in Engelen 'satellieten' te vestigen die gebruik maken van sportzaal Engelerhout.

Leefbaarheid	Engelen	Stad
Rapportcijfer sociale samenhang in eigen buurt	6,9	6,1
Rapportcijfer sfeer in eigen buurt	7,5	6,9
Rapportcijfer tolerantie in eigen buurt	7,5	6,9
Rapportcijfer leefbaarheid in eigen buurt	7,8	7,1
Veiligheid	Engelen	Stad
Rapportcijfer veiligheid buurt	7,7	6,9
Veiligheidsindex objectief	20,1	18,3
Veiligheidsindex totaal	20,3	17,2
Betrokkenheid	Engelen	Stad
% actief als vrijwilliger	35	31
% actief geweest om eigen buurt te verbeteren	26	17
% dat zich actief wil inzetten om de buurt te verbeteren	24	14
% dat zich medeverantwoordelijk voelt voor eigen buurt	88	84
Sport en cultuur	Engelen	Stad
% dat regelmatig sport	47	42
% lid openbare bibliotheek	20	25
% bezoek voorstelling	60	57
% bezoek musea	59	53
% bezoek bioscoop	59	59

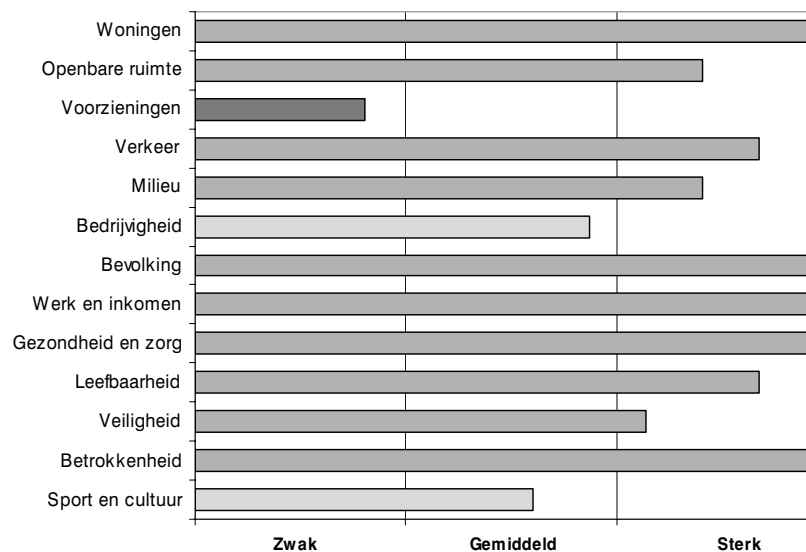
Hoe gaat het al met al met Engelen?

5

Wanneer de hiervoor beschreven thema's (leefbaarheid, veiligheid, bedrijvigheid, verkeer, et cetera)¹ in Engelen vergeleken worden met de thema's in de andere wijken dan blijken er vijf thema's te zijn waarbij Engelen het beste scoort van de hele stad, namelijk woningen, bevolking, werk en inkomen, gezondheid en zorg en betrokkenheid. Zo staan er in Engelen veel koopwoningen, zijn er weinig mensen met een ABW-uitkering en zijn er veel mensen actief als vrijwilliger. Het enige thema waarop Engelen 'zwak' scoort is het thema voorzieningen. Zo zijn de mensen in Engelen vooral minder tevreden met het openbaar vervoer in de wijk.

¹ De indicatoren bij een bepaald thema zijn aan de hand van een zogenaamde z-score bij elkaar opgeteld. De z-score berekent de afwijking ten opzichte van het stedelijk gemiddelde. Zo is het mogelijk om indicatoren die onderling zeer van elkaar verschillen, toch bij elkaar op te tellen en zo de thema's in de verschillende wijken te vergelijken.

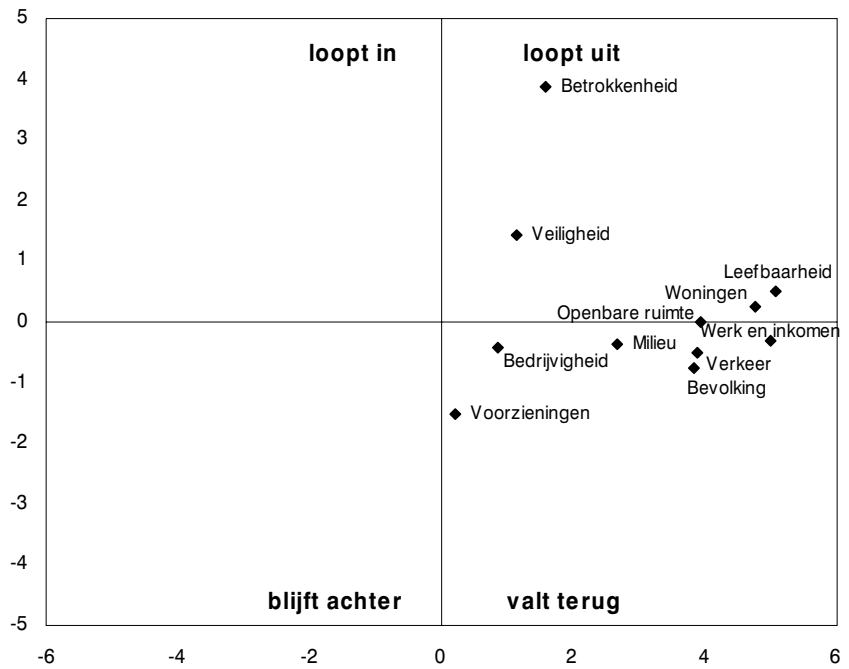
Afbeelding 1 Vergelijking thema's in Engelen met thema's in andere wijken

Daarnaast is onderzocht hoe de ontwikkeling van deze thema's de afgelopen jaren in Engelen is geweest. De meest recente cijfers zijn hiervoor vergeleken met de situatie rond 2000.

Zes thema's in Engelen 'vallen terug' (hoge beginwaarde, negatieve ontwikkeling ten opzichte van de andere wijken): voorzieningen, bedrijvigheid, bevolking, milieu, verkeer en werk en inkomen.

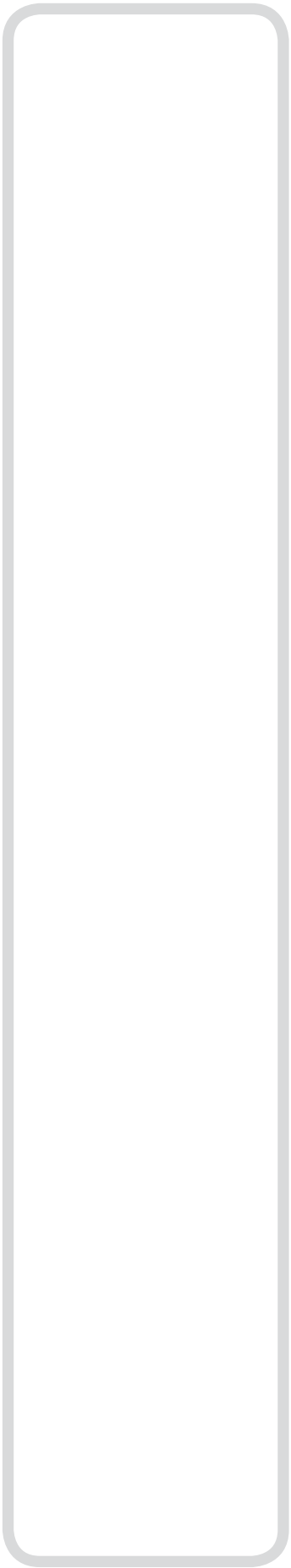
Vier thema's 'lopen uit' (hoge beginwaarde, positieve ontwikkeling ten opzichte van andere wijken): woningen, leefbaarheid, veiligheid en betrokkenheid.

Afbeelding 2 De ontwikkeling van de thema's in Engelen vergeleken met de ontwikkeling van de thema's in andere wijken².

² Voor de thema's gezondheid en zorg en sport en cultuur kan geen tijdsvergelijking gemaakt worden. Deze thema's ontbreken daarom in de afbeelding.

Bijlage I: Buurten Engelen in cijfers

	Kom Engelen	De Vutter	Henriëtte- waard	De Haverleij	Bokhoven	Engelmeer	Wijk Engelen	Stad
# inwoners	2.960	88	83	1.522	274	29	4.956	134.744
% 0 t/m 19	31	-	-	25	24	-	29	23
% 20 t/m 44	34	-	-	51	26	-	39	38
% 45 t/m 64	25	-	-	19	36	-	24	26
% 65 jaar e.o.	9	-	-	4	14	-	8	13
% autochtoon	92	-	-	89	95	-	91	82
% allochtoon	8	-	-	11	5	-	9	19
% ABW	0,4	-	-	0	0	-	0,3	3
%NWW	3,5	-	-	3,3	4,2	-	3,5	7,2
% laag ink	34	-	-	0	0	-	27	38
% hoog ink	30	-	-	0	0	-	24	17
% eenouder	2,5	-	-	1,0	1,0	-	1,9	3,5
# woningen	1.041	33	21	638	106	6	1.845	58.326
% < 1945	6	-	-	1	19	-	5	11
% 1945-1969	20	-	-	0	34	-	14	30
% 1970-1989	16	-	-	0	28	-	13	38
% > 1990	57	-	-	99	20	-	68	21
% koop	89	-	-	90	93	-	90	53
% ééng gezins	97	-	-	70	100	-	88	64
WOZ	333	-	-	311	392	-	333	218
# vestigingen	194	106	12	69	23	-	405	9.832
# w.p.	520	2.296	68	163	33	-	3.081	92.776
% bibliotheek	22	-	-	16	16	-	20	25
%o woninginbraken	15	-	-	2	10	-	12	23
%o auto-inbraken	11	-	-	8	7	-	11	35
%o geweldsdelicten	7	-	-	3	4	-	8	18

De wijkschets is een product van:

Gemeente 's-Hertogenbosch

BrabantWonen

Zayaz

Politie

Divers

Bewoners uit de wijk

Maart 2007